

Fișe pentru
o enciclopedie
a teatrului
românesc

1916-1918 :

Teatru între arme

Sînt destule momente din viața scenei naționale pe care istoriografia noastră de teatru nu le-a cercetat îndeajuns. Mai ales interludiile artistice așezate sub apăsarea vremii potrivnice muzelor nu sînt cunoscute deplin, deși numeroase documente inedite grăiesc despre forța patriotică a slujitorilor Thaliei române atunci cînd ființa națională era amenințată de vremelnici năvălitori.

Mărturiile documentare ce urmează vor fi contribuții la dreapta cunoaștere a vremurilor de încercare trăite de actorii noștri, atunci cînd întreaga suflare românească desăvîrșea unitatea națională.

În lunca Argeșului, lată și mlăștinoasă, în care se prăpădise trufia cruntului Sinan-Pașa, obuzul mușca iar, la finele lui noiembrie 1916, pămîntul muntenesc. Generalul Prezan, cu diviziile sale, încerca o ultimă rezistență... Bătălia pentru București...

Începe exodul guvernului, al administrației, al multor civili. În zilele, în orele tragicilor despărțiri de vatră, ce fac actorii, cum împărtășesc ei soarta națiunii? Cei mai mulți își vor uni forțele la Iași pentru spectacolele patriotice pe front, în spitale. Dar ceilalți, obligați să rămîină sub ocupație, tot din înaltă datorie morală, veghetori ai nestinsei torțe a teatrului național?

Cu o lună înainte de ocuparea Bucureștilor la 23 noiembrie 1916, se stinsese, în haină militară, marele tragedian Constantin Radovici, înfiia jertfă pe care actorii o dau războiului. Concentrat într-o zonă pe care n-o putea divulga în cuprinsul unei cărți poștale, Gheorghe Storin îi scrie, ostășește, cu creionul, pe raniță, lui Aristide Demetriade: „**Dragă Magistre. Abia acum am aflat de moartea bietului Radovici și mi-a făcut mare rău. căci țineam mult la el. Eu sînt bine**

și aș vrea să-mi comunicî d-ta ce mai e pe la București, căci nu știu nimic. Pe aici merge mai mult decît bine (limbaj convențional, cerut de cenzura militară, n.n.). Numai un aeroplan a vrut ieri să mă curețe, dar a dat greș. Am luat o schișă pe care ți-o voi arăta la întoarcere (...)”

Întoarcerea actorului și a altor camarazi s-a precipitat, căci autoritățile au preconizat mobilizarea în Capitală și rămînerea sub ocupație a unei părți din trupa Naționalului.

Despre odiseea acestor actori în Bucureștii invaziei prusace dau mărturie actele de arhivă păstrate în colecția sa de marele actor Aristide Demetriade, directorul-delegat al **Societății Dramatice Române**.

Cele întîmplate actorilor noștri în primele luni ale războiului vor fi relateate de directorul-delegat într-un memoriu înaintat „Primăriei Comunei București” la 7 februarie 1918. Potrivit fragmentelor din memoriu, reproduse mai jos, vom distinge o primă etapă a vieții Naționalului bucureștean sub ocupație: 20 martie — 1 mai 1917, interval în care germanii tolerează pe români în propria lor casă, Teatrul Național:

„(...) La întîi aprilie 1916, conform bugetului Societății Dramatice a Teatrului Național, personalul artistic se compunea din 51 de membri. În decursul verei au fost chemați la concentrările din diferite puncte ale țării 18 artiști, așa că la 1 august, data fixată pentru începerea repetițiilor, nu s-au prezentat la teatru decît 33 de persoane.

Directorul general, dl. A. Mavrodî, pentru a asigura mersul regulat al repetițiilor stagiunii de iarnă, a schimbat repertoriul proiectat la început și a rechemat la serviciul activ, în virtutea le-

gei măsurilor excepționale, pe d-nii. I. Petrescu și P. Sturdza, care în primăvara aceluiași an fuseseră trecuți la pensie.

Repetițiile își urmau cursul; odată însă cu decretarea mobilizării (14 august 1916 n.n.). Directorul General a dispus, pentru un timp nedeterminat, suspendarea lor. În cursul primei jumătăți a lunii septembrie, artiștii au fost din nou convocați pentru repetiții și rîndurile lor lărgite prin rechemarea de pe front a artiștilor G. Storin și I. Iancovescu, care au fost mobilizați pe loc, cu serviciul la Teatrul Național, precum și a subsemnatului din serviciul auxiliar; însă puțin mai în urmă, din cauza deselor atacuri ale avioanelor dușmanc, repetițiile au fost iarăși suspendate și o bună parte din artiști s-au împrăștiat, de data aceasta prin diferite orașe ale țării, mai cu seamă la Iași.

Spre sfîrșitul lui octombrie, încetînd atacurile avioanelor, artiștii au fost din nou avizați telegrafic și prin ziare, că pe ziua de 1 noiembrie se vor relua repetițiile. S-au prezentat la ziua hotărîtă toți artiștii, afară de dl. I. Livescu, a cărui soție se afla bolnavă la Iași, de d-na. Ana Luca care a cerut și a obținut un concediu pe timp de o întregă stagionă și de d-na. A. Macri-Eftimiu, care se afla la Paris încă din primăvara anului 1916.

Trupa Societății Dramatice a Teatrului Național se compunea în acel moment din societari A) Domnii Nottara, Demetriade, Brezeanu, Toneanu, Soreanu, Belcot, Mihailescu, Storin, Iancovescu, D-nele Demetriade, Tina Barbu, Filotti, Giurgea, Mărculescu, Ciucurescu, Mihăilescu, Zimniceanu. B) Din societari pensionari rechemate: d-nii. Petrescu I. și P. Sturdza. C) Din stagiați: d-nii. Romano Manu, Atanasescu, D-nele. Liniver-Gusty, Sonia Strîmbu, Elvira Popescu, A. Radovici, L. Popovici, Rebreanu, Ighnătescu și Cleo Pan. D) Din direcția scenei cu d-nii. P. Gusty, V. Enescu, Em. Bobescu, Amedeu Figaro Prenta și Basarabeanu; în total 33 de persoane.

Repetițiile au urmat regulat și zilnic pînă la 15 noiembrie cînd, primindu-se știri defavorabile de pe fronturile de luptă, au fost suspendate din nou, de ordinul d-lui Director General. Ca o consecință a acestor știri urmînd o mare panică, care continuă în exodul dezordonat al unci însemnate părți din populația Capitalei, artiștii Teatrului Național, îngrijorați de soarta lor, au cerut directorului să-i transfere în corpore la Iași, unde, credeau dînsii, că vor avea posibilitatea să-și exerciteze meseria în liniște.

Dl. Mavrodi supunînd această cerere a artiștilor d-lui Ministru al Cultelor, I. G. Duca, a primit de la d-sa răspunsul că nu e de părere ca artiștii Teatrului Național să părăsească Capitala, deoarece prin transferarea lor s-ar produce numai o creștere a paniceii (...) S-au decis pentru plecare zece dintre artiști, ceilalți 23 s-au învoit să rămînă pe loc și să aștepte desfășurarea evenimentelor (...).

Înainte de a pleca (A. Mavrodi, n.n.), mi-a încredințat mic, în calitate de membru în Comitetul de lectură, numit prin Decret regal, delegația de a-l reprezenta, conform art. 6 din Legea Teatrelor, pe tot timpul absenței sale, lăsîndu-mi totdeodată și suma de 23.000 de lei pentru a putea achita lefurile și pensiunile membrilor Societății Dramatice pe încă o lună și recomandîndu-ne să continuăm să jucăm și să cultivăm mai departe graiul românesc, dacă împrejurările ne vor permite.

La 23 noiembrie, a urmat ocuparea Capitalei de către armatele germane. Imediat ce s-a mai liniștit spiritul înfrigorat al populației, am făcut primele demersuri pe lingă aparatul administrativ român și pe lingă Guvernămîntul Militar German, pentru a obține autorizație de a reîncepe activitatea Societății Dramatice.

Încercarea mea a întîmpinat multe dificultăți și sub diferite pretexte era amînată dintr-o zi într-alta (...).

Pe ziua de 5 ianuarie 1917, girantul Ministerului Instrucțiunii Publice, dl. M. Popescu, a numit Director General pe dl. I. Bacalbașa, care mai fusese altădată chemat să prezideze destinele Teatrului Național cu un succes vădit. Împrejurări independente, desigur, de voința și de dorința d-lui, Bacalbașa de a îndruma Teatrul Național pe o cale sănătoasă l-au determinat să demisioneze și atunci onor minister ne-a trimis ca Director General Delegat, pe ziua de 16 februarie stil nou, pe dl. T. Filitti. Și, în sfîrșit, sub direcția d-sale, la 20 martie 1917, ne-a fost îngăduit să rostim din nou de pe scena Teatrului Național splendidele versuri din *Fintina Blanduziei* a nemuritorului nostru V. Alecsandri.

În timpul de la 20 martie pînă la 1 mai 1917 Societatea Dramatică Română a jucat la Teatrul Național alături de un ansamblu german, avînd o direcțiune mixtă — în care figura, nominal cel puțin, ca Director General, dl. I. Filitti (...).

La 11 aprilie 1917, pe neașteptate, prin adresa nr. 1687, Girantul Ministerului Instrucțiunii, dl. Litzica, face cunoscut Direcțiunii Generale a Teatrelor că Autoritatea Militară Germană a rechizițio-

nat pe ziua de 1 mai localul Teatrului Național și că Teatrul Național Român subvenționat de stat va înceta de a mai exista de la acea dată, dar că Societatea Dramatică va putea funcționa pe al ei risc și răspundere unde și cum va găsi cu cale (...).

În legătură cu sus menționata adresă a d-lui Litzica, Direcțiunea Militară a Teatrului German, reprezentată prin dl. locotenent Dove de la Biroul cenzurei, convocînd pe toți artiștii Societății Dramatice, ne-a făcut cunoscut că deși ministerul ne-a suprimat subvenția și că deși Guvernămîntul German a rechiziționat localul Teatrului Național cu tot avutul Societății Dramatice, totuși va continua a se interesa de soarta noastră, însă în anumite condițiuni, concretizate în două soluții, adică: A) Direcțiunea Germană să reducă numărul actual al membrilor Societății Dramatice și atunci va servi celor rămași lefuri fixe, garantate, fără ca artiștii să se mai îngrijească de venituri sau cheltuieli și supunîndu-se în schimb la ordinele, controlul și dispozițiunile Administrației Germane, sau B) Societatea Dramatică să se administreze singură în mod independent, dar atunci Direcțiunea Germană nu garantează nimic și ne obligă ca, tot continuînd a juca la Teatrul Național, să plătim cheltuielile serale și cota parte cuvenită personalului tehnic.

Consultîndu-ne, am refuzat în unanimitate soluțiunea lefurilor fixe, bazate pe excluderea unora din camarazii noștri, și am acceptat pe cea de-a doua: aceea de a ne administra singuri, cum vom ști, cum vom putea și de a duce mai departe existența Societății Dramatice Române cu tot complexul îndatoririlor ce ne impunea Legea și Regulamentul Teatrelor și împrejurările grozav de grele prin care trecem (...).

Nobilul act de independență morală al actorilor noștri a iritat într-atît pe veninosul ocupant, încît nu s-a mai îngăduit Societății Dramatice Române să joace la Teatrul Național nici chiar suportînd cheltuielile impuse.

În ziarul *Gazeta Bucureștilor* din 2 mai 1917, era inserat următorul anunț nesincer: „Din cauza unor dificultăți de ordin tehnic, Societatea Dramatică Română va juca de acum înainte la Teatrul Comedia, unde va da atît matineuri cît și reprezentații serale. Prima reprezentație va avea loc sîmbătă 5 mai, orele 8 seara”.

Dar și aici, în actuala sală Majestic, șederea va fi scurtă: 5—27 mai 1917. Sala avînd plafonul mobil, urma să fie ocupată de o trupă germană. Totuși, scurta trecere pe scena Teatrului Comedia, în mai 1917, e consemnată în arhiva cercetată acum întîiași dată.

Ionuț NICULESCU